SHIKSHAN MANDAL BHAGUR'S,
AFFILIATED TO SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE,

Shri. Eknathrao sahadu shete Arts, Commerce & Science College, Deolali Camp, Nashik

Matoshree Yamunabai Karandikar Shaikshanik Sankul, Sv.No.306/1A/4B/2, Barnes School Road, Deolali Camp, Tal & Dist Nashik-422401.

CRITERION – III

Research, Innovation and Extension

3.2 Innovation Ecosystem

QLM»:3.2.1 « Institution has created an ecosystem for innovations and has initiatives for creation and transfer of knowledge »

SHIKSHAN MANDAL BHAGUR'S,
AFFILIATED TO SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE,
Shri. Eknathrao sahadu shete Arts, Commerce & Science senior College, Deolali Camp, Nashik
Matoshree Yamunabai Karandikar Shaikshanik Sankul, Sv.No.306/1A/4B/2, Barnes School Road, Deolali Camp, Tal & Dist Nashik-422401.
E-mail: smbcollege2019@gmail.com COLLEGE ID: PU/AN/ACS/181/2019 Ph.No.0253-4032579

DECLARATION

This is to declare that the information, reports, true copies of the supporting documents, numerical data etc. submitted/presented in the files is verified by Internal Quality Assurance Cell (IQAC) and it is correct as per the record. This declaration is for the purpose of NAAC accreditation of HEI for the 1st cycle period 2019-20to 2023-24.

Date: /01/2025

Place: Deolali Camp

Shri Eknathrao Sahadu Shete Arts, Comm. & Sci. College, Deolali Camp Nashik 422401

Principal
Shri Eknathrao Sahadu Shete Art's Comm. & Sci. Senior College, Deolali Camp, Nashik

Co-Ordinator
IQAC
Shri Eknathrao Sahadu Shete Arts, Comm. & Sci.Senior College
Deolali Camp, Nashik

Savitribai Phule Pune University

Shikshan Mandal Bhagur's

Shri Eknathrao Sahadu Shete Arts, Commerce and Science Senior College

Deolali Camp – 422401

Report on Entrepreneurship and Self-Employment Guidance Lecture for Commerce Students

Date of the Lecture: 24/02/2023
Speaker:Mr. Sanjay Salve(Dr. Munje Management Institute)
Venue: College
Target Audience: Commerce Students

Introduction

On February 24 a comprehensive lecture was conducted for the commerce students on the topics of entrepreneurship and self-employment. The aim was to inspire students to consider entrepreneurial ventures and provide them with the necessary guidance to succeed in the self-employment domain. The session focused on equipping students with practical knowledge, strategies, and resources that would help them transition from academic learning to real-world business endeavours.

Objectives of the Lecture

The primary objectives of the lecture were:

1. **To introduce the concept of entrepreneurship**: Understanding the role of entrepreneurs in economic development.
2. **To encourage self-employment:** Highlighting the benefits of self-employment as a career choice for commerce graduates.
3. **To provide guidance on starting and managing a business**: Offering insights into the practical aspects of entrepreneurship.

Key Highlights of the Lecture

1. **Understanding Entrepreneurship:** The lecture began with a detailed explanation of entrepreneurship, emphasizing the critical role entrepreneurs play in creating jobs, driving innovation, and contributing to the economy. The speaker elaborated on the qualities that make a successful entrepreneur, such as creativity, risk-taking, decision-making skills, and resilience.

Recommendations

Based on the success of the lecture, the following recommendations were made:

1. Organize workshops focusing on business planning, marketing strategies, and financial management for aspiring entrepreneurs.
2. Provide students with access to mentorship programs that connect them with established entrepreneurs.
3. Introduce courses on entrepreneurship and self-employment as part of the curriculum for commerce students.

(Mr. Salve while giving guidance regarding self employment and enterprenership)

Savitribai Phule Pune University

Shikshan Mandal Bhagur's

Shri Eknathrao Sahadu Shete Arts, Commerce and Science Senior College

Deolali Camp – 422401

SR.NO.	STREM	NAME OF STUDENTS	SIGN
1	BA.TY	Pallavi uttam Borade	P.Borade
2	T.Y.B.Com	Prachi Subhash Muthal.	P.muthal
3	T.Y.B.Com	Ashwini Ashok Dange	Ash
4	T.Y.B.A	Bhagyashree Ramnath Dalvi	B.R.Dalvi
5	T.Y.B.A.	Krushna Bharat Mahajan	Krishna
6	T.Y.B.A.	Pradnya Jitendra Telore	P.tore
7	T.Y.B.A.	Snehal Santosh Uchade.	S.uchade
8	F.Y.B.A	Pooja Rajendra More	More
9	F.Y.BA	siddhi Vilas kuwar	skuwar
10	F.Y.B.A	Samiksha sharad Barve	Samiksha
11	F.Y.B.Com	Saloni Gokul Gawali	Gawali
12	F.Y.Bcom	Mamta Philip Das	[illegible]
13	fy.B.com	Shweta Jagdish Jagtap	Shweta J
14	F.Y.BA	Gayatri Santosh Gaikwad.	[illegible]
15	F.Y.B.A	Yogita AaBA karanjkar	Yogita
16	S.Y.B.Com	Radhika Rambhau Patole.	Patole
17	S.Y.B.Com	Shweta Runja Jundre.	Shweta
18	S.Y.B.Com	Vaishnavi Shivaji Chaudhari.	Chaudhari
19	T.Y.B.com	Snehal Vishwas Shinde.	Snehal
20	T.Y.B.com	Sakshi Santosh Tupe	Tupe
21	T.Y.B.com	Sneha Sanjay Tupe	Sneha
22	T.Y.B.Com	Poonam ganpat Jain	Poonam
23	T.Y.B.com	Sakshi sunil Beead	S.Beead
24	T.Y.B.com	Ashwini sanjay Fokane	Ashwi
25	T.y.B.com	Payal Devidas Bendkoli	Bendkoli
26	T.y.B.Com	Shivani Sahebrao Ghadge	Ghadge
27	T.Y.B.com	Anushka Ganesh Jadhav.	A.Jadhav
28	T.Y.B.com	Akshada Vilas Vyavhare	Vyavhare
29	T.Y.B.com	Anuja Somnath Ghorpade	Ghorpade.
30	T.Y.Bcom	Tina Anil Kanojiya	Kanojiya
31	TY.BA.	Jyoti Nivrutti Jadhav	J.N.Jadhav
32	T.Y.B.A	Yogita Dnyaneshwar Karanjkar	Y.D.Karanjkar
33	T.Y.Bsc	Priyanka sanjay chavanke	Chavanke.
34	T.Y.BSc	Sakshi Balasaheb Karanjkar	S.B.K

35	T.Y.B.A.	Bhuwnesh Arvind Rajguru	BAR
36	T.Y.B.A	Ajay Laxman Madhe	[illegible]
37	f.Y. B.A	Ganesh vilas Talole	[illegible]
38	F.Y.B.A	Aditya Pandurang Thube	[illegible]
39	F.Y.B.A	sachin pradip sable	sachin
40	T.Y. B.A	Bhujbal shubham Dagu	SB
41	T.Y.B.A	Gaikwad Pranay Sayaji	Gaikwad
42	T.Y.BCOM	Shubham Bharat Salver	[illegible]
43	f.y B.com	vishal Kailas mutha	Vishal
44	f Y B.com	vishal shyam chaudhari	vishal
45	F.Y.B.A	Saurabh umesh Pachve	Saurabh
46	T.Y.Bsc.	Pravin Jayram Mahale	[illegible]
47	T.Y.BSc	Kalpesh Arjun Khairnar	KAK
48			
49			
50			
51			
52			
53			
54			
55			
56			
57			
58			
59			
60			
61			
62			
63			
64			
65			

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संलग्न

शिक्षण मंडळ भगूर, संचलित

श्री एकनाथराव सहादू शेटे कला, वाणिज्य व विज्ञान वरिष्ठ महाविद्यालय, देवळाली कॅ

Department of Economics , TYBA

Academic Year 2023 - 24

SCIENTIFIC/ SOCIETAL SURVEY

Under Choice Based Credit System Pattern- 2019

Student name:- FOKANE HRUSHIKESH BHAGWAT

Name of Guiding Teacher:- Prof. R.R Nirmal

Co-Ordinator
IQAC
Shri Eknathrao Sahadu Shete
Arts, Comm. & Sci.Senior College
Deolali Camp, Nashik

Shri Eknathrao Sahadu Shete Arts, Comm. & Sci. College
Deolali Camp Nashik 422401

Principal
Shri Eknathrao Sahadu Shete
Art's Comm. & Sci. Senior College,
Deolali Camp, Nashik

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना	उद्‌दिष्टे :-
गृहीतके	म्हत्त्व
आदर्श गोठा	दुधाळ गाई व म्हशी
संगोपन	आहार
दुग्ध व्यवसाय करतांना येणाऱ्या समस्या :-	दुग्ध व्यवसाय संशोधन व विकास संस
निष्कर्ष	मार्गदर्शकाचे प्रमाणपत्र
ऋणनिर्देश	

प्रस्तावना

स्वातंत्र्यपूर्व कालखंडात लष्कराच्या दुधाची गरज भागविण्यासाठी ब्रिटीशांनी मिलिट फार्म स्थापन केले होते. या फार्ममध्ये स्थानिक जातीची हजारो जनावरे पाळण्यात होती. परंतु भारतीय जनावरांची दूध देण्याची अत्यल्प क्षमता विचारात घेऊन विदेश आयशर जातीची दुधाळ जनावरे आयात करण्यात आली होती. या जनावरांना भारत हवामान पोषक न ठरल्यामुळे विदेशी सिध्द वळूचे वीर्य स्थानिक जातींच्या गायींवर वापरण्यास सुरूवात झाली. जर्सी व होल्स्टीन फ्रिजिअन सिध्द वळूचे वीर्य मात्रा वाप उच्च प्रतीची संकरित गायीची पैदास करण्यात आली. संकरीत गायींच्या पैदाशीमध्ये व विकास संस्थांनी अत्यंत मोलाची कामगिरी बजावली आहे. १९३७ साली भारताती सहकारी तत्वावरील पहिला दूध संघ उत्तर प्रदेशात स्थापन करण्यात आला. दि. लख मिल्क प्रोडयूसर्स को-ऑप. लि. या संघाने दूध संकलन व विक्रीला प्रारंभ केला. पोल डेअरी (गुजरात) संस्थेमार्फत परिसरातील शेतक- यांचे दूध अल्प किमतीला खरेदी व मुंबईला पाठ विण्यात येत होते. परंतु यात शेतक-यांची मोठ्या प्रमाणात पिळवणूक होती. स्वातंत्र्यानंतर १९४८ साली कैरा जिल्हा सहकारी दूध उत्पादक व प्रक्रिया संघा स्थापना करण्यात आली.

या सहकारी संघाच्या कार्यक्षेत्रातील दूध आणंद येथील दूध प्रकल्पात एकत्रिक केले मुंबई दूध योजनेला दूध पुरवठयाचे कंत्राट या संघाचे तत्कालीन महाव्यवस्थापक डॉ कुरीयन यांनी मिळविले होते. दूध उत्पादकांना दर १५ दिवसातून एकदा दुधाची रक लागली. यातूनच त्यांना उत्पन्नाचा शाश्वत मार्ग सापडला. संपूर्ण भारतात गुजरात यांनी दूध व्यवसायात उत्कृष्ट कामगिरी करून अमूल जन्माला घातले. आज जगा यशस्वी ब्रेन्डमध्ये अमूलचा समावेश झालेला आहे. अमूलने राष्ट्रीय दुग्ध व्यवसाय महापूर योजना व राष्ट्रीय दुग्ध व्यवसाय योजना जन्माला घातली आहे. दुग्ध व्यव संशोधन व विकास संस्था स्वातंत्र्यपूर्व कालखंडात १८६२ साली पुणे येथे पहिली प गो-शाळाउघडण्यात आली. १८६८ साली जनावरांच्या आजारावर वैद्यकीय उपचार सुचविण्यासाठी भारतीय पशुधन प्लेग कमिशनची स्थापना करण्यात आली. या क सूचनेवरून लाहोर येथे पहिले पशु वैद्यकीय महाविद्यालय उघडण्यात आले. १८८९ इंपिरियल बॅक्टेरीयॉलॉजिकल लॅबोरेटरी उघडण्यात आली. या संस्थेनंतर १८९१ साल (इंडियन) व्हेटर्नरी रिसर्च इन्स्टिटयूट, इज्जतनगरची स्थापना करण्यात आली. भार उत्पादनाची क्षमता विचारात घेऊन कृषि विभागाने भारत सरकारकडे इंपिरियल डे शिफारस केली. १९१९ साली भारतात प्रथमच पशूगणना करण्यात आली.

मि. विल्यम स्मीथ या इंपेरियल डेअरी तज्ञाच्या शिफारशीवरून शास्त्रोक्त पध्दतीने संकर, पशु खाद्य व पशु पालनाच्या व्यवस्थापनाकडे विशेष लक्ष देण्यास सुरुवात झ १९२३ साली बेंगलोर येथे इंपिरियल इन्स्टिटयूट ऑफ ॲनिमन हज्बड्री ॲन्ड डायरींग संस्थेची स्थापना करण्यात आली. १९४१ साली या संस्थेचे इंपिरियल डेअरी इन्स्टिट नामांतर करण्यात आले. १९५५ साली पुन्हा नॅशनल डेअरी रिसर्च इन्स्टिटयूट असे य नाव बदलण्यात आले. हनाह डेअरी रिसर्च इन्स्टिटयूट, ग्रेटब्रिटनचे संचालक डॉ. एन. राईट यांनी भारतीय पशु पालन व दुग्ध व्यवसायात अनेक सुधारणा सुचविल्या. १९३ मद्रास पशुवैदयकीय महाविद्यालय सुरू करण्यात आले. नंतर इंपिरियल डेअरी इन्स्ि असे या महाविद्यालयाचे नामांतर करण्यात आले. १९३९ साली भारतात प्रथमच कृत्रि कार्यक्रमास प्रारंभ करण्यात आला. १९४४ साली मध्यवर्ती पशूधन आणि संशोधन तथ संकर केंद्र सुरू करण्यात आले. फैमिनाईन कमिशनने भारतीय जनावरांच्या पशूखाद् हिख्या चा-याविषयी शिफारस केली. संशोधन संस्थांच्या संशोधनाचा दुग्ध व्यवसायाव परिणाम स्वातंत्र्यपर्व कालखंडात १८६२ साली भारतीय दुग्ध व्यवसायात नवीन सुधार प्रारंभ झाला. नैसर्गिक साधन संपत्तीने समुध्द भारतात पशुधन विपूल प्रमाणात होते. व्यवसाय मात्र पारंपरिक पध्दतीने केला जात होता.

ब्रिटीशांनी पात सुधारणा केल्या. पशुधन व्यवसायातील सुधारणांचा हा प्रवास अ आहे. जागतिक एकूण म्हशींपैकी ५७ टक्के म्हशी (१५५ दशलक्ष), १६ टक्के गा दशलक्ष) व १८ टक्के पशुधन एकटया भारतात आहे. जागतिक दूध उत्पादनाच्य टक्के दूध, आशियाई राष्ट्रांच्या ५७ टक्के दूध उत्पादन, दूध व्यवसायासाठी आव असलेल्या यंत्रसामग्रीपैकी ९० टक्के यंत्र सामग्री भारतात निर्माण होते. दूध व्यव ७० दशलक्ष कुटुंबे कार्यरत असून त्यापैकी १२ दशलक्ष कुटुंबे सहकारी संस्थांचे स आहेत. १९९९ साली ७८.३ दशलक्ष मेट्रीक टन दूध व दुग्धजन्य पदार्थांचे उत्पाद भारताने जगात प्रथम क्रमांक संपादन केला. सन २०१०-११ मध्ये १२१.८ दशलक्ष टन दूध उत्पादन होऊन दरडोई दुधाची उपलब्धता २८१ ग्रॅम पर्यंत पोहोचली आ किमया संशोधन व विकास संस्थाच्या संशोधनामुळेब साधता आलेली आहे.

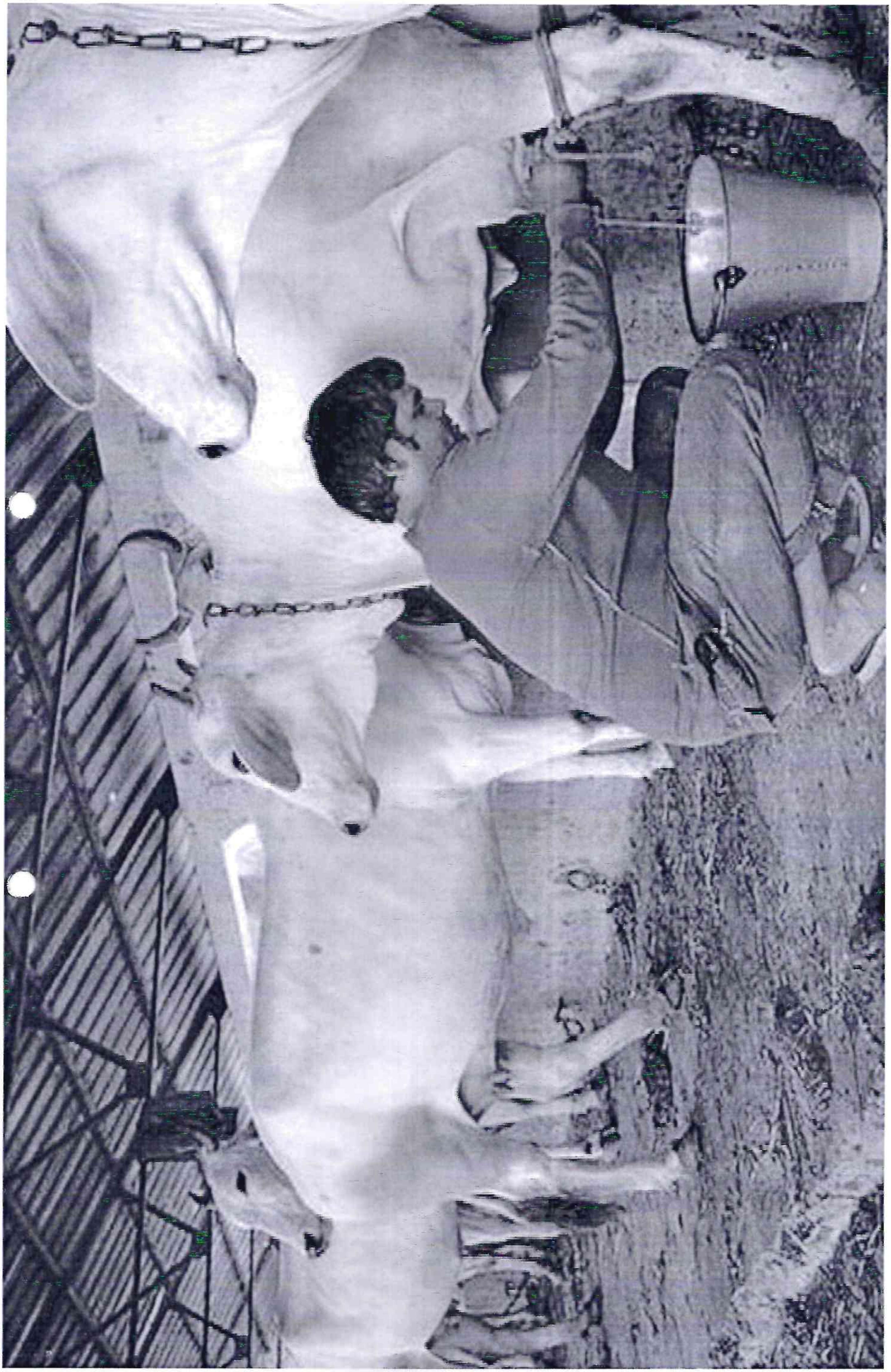

उद्दिष्टे :-

1. मष्ट्राच्या दुग्ध विकास आणि व्यवस्थापनाचा अभ्यास करणे.
2. कृषी अर्थव्यवस्थेमध्ये दुग्ध व्यवसायाच्या भूमिकेचा अभ्यास करणे.
3. दुग्ध व्यवसाय विषयक केंद्र सरकारच्या भूमिकेचा अभ्यास करणे.
4. सरकारच्या विविध योजनांचा अभ्यास करणे.
5. दुग्ध व्यवसाय बँक कर्जासाठी अहवाल तयार करणे.
6. दुग्ध व्यवसायाचा अर्थशास्त्रीय दृष्ट्या अभ्यास करणे.
7. दुग्ध व्यवसायात येणाऱ्या विविध समस्यांचा अभ्यास करणे.

गृहीतके :-

1. शेती व्यवसायाला पुरक व्यवसाय म्हणून दुग्ध व्यवसाय मोठ्या प्रमाणात होत
2. दुग्ध उत्पादनात महाराष्ट्र राज्य सातव्या क्रमांकावर आहे.
3. दुग्ध व्यवसाय हे लहान/सीमांत शेतकरी आणि शेतमजूरांना सहाय्यक उत्पादन्न महत्त्वपूर्ण स्रोत आहे.
4. दुग्ध व्यवसायामुळे अनेकांना रोजगार निर्माण झाला आहे.
5. सरकार दुग्ध व्यवसाय विभागामार्फत विविध योजना राबवित आहे.
6. दुग्ध व्यवसायामुळे बाटली बंद दूध,दूध भूकटी कारखाना, दुग्ध शाळा इत्यादी व्यवसाय वाढत आहे.
7. महाराष्ट्रात ८०% दुध गायीचे आहे.
8. दुग्ध व्यवसायामुळे अनेकांना रोजगार निर्माण झाला आहे.
9. दुग्ध व्यवसायामुळे अर्थव्यवस्थेला चालना मिळत आहे.
10. ग्रामीन अर्थव्यवस्थेचा कणा

म्हत्त्व

शेती हाच भारतातील मुख्य व्यवसाय, ग्रामीण भागात संपूर्ण कुटुंब शेतीवर अवलंबू असते. हरित क्रांतीनंतर शेतीमध्ये वेगवेगळे प्रयोग सुरू झाले. बागायती शेती, फळांच लागवडीकडे शेतकऱ्यांचा ओढा वाढला. मात्र, बहुतांशी कुटुंबाकडे मर्यादित शेती असल पूरक व्यवसायाची गरज भासू लागली. यातूनच पशुपालनाच्या व्यवसायाला महत्व अ सुरुवातीच्या काळात शेतीला दुग्धव्यवसाय हा जोडधंदा असेच स्वरूप होते. मात्र, गेल काही दशकांत दुग्धव्यवसाय चांगलाच विस्तारला. शेतीला पूरक व्यवसाय म्हणून सुर झालेला हा व्यवसाय आता तर, मुख्य व्यवसाय बनला आहे. खेडोपाडी आर्थिक उत्पन्नाचा प्रमुख स्रोत बनला आहे. ग्रामीण महाराष्ट्राचा आर्थिक डोलारा दुग्धव्यवसायाने पोसला आहे. दुग्धक्रांतीनंतर हा व्यवसाय आणखी प्रवाहीपणे सर्वत्र पसरला,त्यामुळे महाराष्ट्राच्या प्रगतीला आणखी हातभार लागला. आपल्याकडील मोठ्य प्रमाणातील लोकसंख्या, गुरांची कमी प्रमाणातील उत्पादनक्षमता तसेच बहुसंख्य उत्पादकांकडे मर्यादित प्रमाणात असलेली जमीन यांमुळे दुधव्यवसायाच्या प्रगतीस मर्यादा आहेत.

आपल्याकडील मोठ्या प्रमाणातील लोकसंख्या, गुरांची कमी प्रमाणातील उत्पादनक्षम तसेच बहुसंख्य उत्पादकांकडे मर्यादित प्रमाणात असलेली जमीन यांमुळे दुधव्यवसायाच्या प्रगतीस मर्यादा आहेत. तथापि, स्वातंत्र्यानंतर या व्यवसायाची मोठ् प्रमाणात प्रगती झाली आहे. सन २०१३-१४ या कालावधीत देशात १३७.७ दशलक्ष मे टन व राज्यात १.१ दशलक्ष मेट्रिक टन दूध उत्पादन झाले, तर माणशी वापर देशपातळीवर २९९ ग्रॅम व राज्यात २१५ ग्रॅम याप्रमाणे आहे. सन २०१४-१५ या कालावधीत देतात १४३.३ दशलक्ष मेट्रिक टन व राज्यात ९.४ दशलक्ष मेट्रिक टन दू उत्पादन अपेक्षित धरून कार्यक्रम राबविण्यात आला.महाराष्ट्र शासनाच्या दुग्धव्यवसा विकासाच्या संदर्भात प्रगतिशील धोरणामुळे व्यवसायाची प्रगती मोठ्या प्रमाणात झा आहे. ग्रामीण/तालुका पातळीवर शीतकरण केंद्रे उभारण्यात आल्याने दूध संकलन मोठ्या प्रमाणात होत आहे. सन १९७० पासून संकरित गाई निर्मिती या कार्यक्रमामुळे दूधउत्पादनात वाढ झाली आहे. दुध उत्पादकांना उत्पादन खर्च विचारात घेऊन बरेवी वर दिल्यामुळे संकलनात वाढ झाली आहे.

देश पातळीवरील दुधाची उपलब्धता माणशी प्रतिदिन २९९ ग्रॅम तर राज्याची उपलब्धता २१५ ग्रॅम इतकी असून राज्यात सद्यःस्थितीत देशाच्या तुलनेत माणशी प्रतिदिन ८४ ग्रॅम इतका तुटवडा आहे. सन २०११ च्या जनगणनेनुसार राज्याची लोकसंख्या ११.२ कोटी इतकी असून सध्याचे महाराष्ट्रातील दररोजचे दूध उत्पादन २४२ लाख लिण्टिर असून देश पातळीवर पोचण्यासाठी दररोज राज्यात जवळपास लाख लेण्टिर दुधाची कमतरता आहे. ही कमतरता भरून काढण्याकरिता शासनामार्फत विविध योजना राबविण्यात येत आहेत.

आदर्श गोठा

गाई-म्हशीसाठीचा गोठा आदर्श असावा. गाई-म्हशींची संख्या १६ पर्यंत असेल तर ए
पद्धतीचा गोठा असावा. आणि १६ पेक्षा जास्त संख्या असेल तर दुहेरी गोठा असा
तोंडाकडे तोंड,अगर शेपटीकडे शेपटी आणि मध्ये दोन मीटर रुंदीचा रस्ता अशी रच
असावी. शेपटीकडे शेपटी म्हणजे (ई.:tail to tail) ही रचना चांगली असते. तोंड खिड
असल्याने हवा मिळते. संसर्गजन्य रोग होण्याचा धोका नसतो. दुध काढणे सोयीचं
गोठ्याची जमीन सिमेंटकोब्याची असावी. मुत्र वाहण्यासाठी शेपटीच्या दिशेने नाळी
गोठ्याची उंची १४ ते १५ फुट असावी. ८ फुट भिंत आणि ४ फुट खिडकी ठेवावी. ग
म्हशीला १.५ ते १.७ मीटर लांब आणि १ ते १.२ मीटर रुंद अशी गोठ्यात जागा अ
भरपूर आणि स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याचा हौद मोकळ्या जागेत असावा. गाई-म्हशीस
गोठा आदर्श असावा. गाई-म्हशींची संख्या १६ पर्यंत असेल तर एकेरी पद्धतीचा गो
असावा. आणि १६ पेक्षा जास्त संख्या असेल तर दुहेरी गोठा असावा. तोंडाकडे तोंड
शेपटीकडे शेपटी आणि मध्ये दोन मीटर रुंदीचा रस्ता अशी रचना असावी. शेपटीक
म्हणजे (ई.:tail to tail) ही रचना चांगली असते. तोंड खिडकी कडे असल्याने हवा मि
संसर्गजन्य रोग होण्याचा धोका नसतो. दुध काढणे सोयीचं होतं. गोठ्याची जमीन
सिमेंटकोब्याची असावी. मुत्र वाहण्यासाठी शेपटीच्या दिशेने नाळी असावी. गोठ्याची
ते १५ फुट असावी. ८ फुट भिंत आणि ४ फुट खिडकी ठेवावी. गाई-म्हशीला १.५ ते
मीटर लांब आणि १ ते १.२ मीटर रुंद अशी गोठ्यात जागा असावी. भरपूर आणि

पिण्याच्या पाण्याचा हौद मोकळ्या जागेत असावा. गाई-म्हशींना त्यांच्या शरीराच वजनाच्या रोज ३% वाळलेला आणि हिरवा चार असावा. प्रत्येक लिटर दुधापाठी ३०० ते ४०० ग्राम पशुखाद्य, तर ५० ते १०० ग्राम क्षारमिश्रण देणे महत्त्वाचं आ ब, क, आणि ई जीवनसत्त्वासाठी हिरवा चारा दिलं गेलाच पाहिजे. म्हणजे दुधात घनपदार्थ (एसएनएफ) म्हणजेच जास्त फॅट मिळते. अलीकडे जैविक दुधनिर्मिती महत्त्व प्राप्त झालेले आहे. गाई-म्हशींना घटसर्प, फऱ्या, फाशी, ब्रुसेलोसीस हे जीवाणूजन्य आजार, तर देवी, बुळकांडी, लाल्याखुरकूत, रेबीज, डेंग्यू, हे विषानुज रोग, गोचीड आणि जंत हे परोपजीवी रोग आढळतात. त्यासाठी लसीकरण करून घ्यावे म्हणजे जनावराचं आरोग्य चांगलं राहते.

दुधाळ गाई व म्हशी

फायदेशीर दुग्धव्यवसायासाठी दुधाळ गाईची आणि म्हशींची निवड करावी. दुधाळ ग खास वैशिष्टये असतात. त्या वैशिष्ट्यांच्या गाई खरेदी कराव्या. त्याचप्रमाणे म्हशीं निवडाव्यात. दुग्ध्व्याव्सायाच्या दृष्टीने एका वितात गाईने साधारणपणे ३६०० लिटर दिलं पाहिजे. म्हशीने २५०० लिटर दुध दिलं तर दुग्ध व्यवसाय फायदेशीर होतो. दुग्धव्यवसायासाठी नेहमी दुसऱ्या किंवा तिसऱ्या विटाच्या गाई किंवा म्हशी निवडाव त्यांचं वय ३ ते ४ वर्षाच असावं. त्या वर्षाला एक वेत देणाऱ्या असाव्यात. निरोगी असाव्यात. गुग्ध व्याव्सायासाठी जर्सी, होल्स्तीन-फ्रिजीयन, देवणी, गिर, सिंधी, थारपारकर, या गाई पाळाव्यात. तर दिल्ली, मुऱ्हा, पंढरपुरी, जाफराबादी, या म्हशी पाळाव्यात.

संगोपन

ओलीताखालच १ हेक्टर कमीत कमी क्षेत्र असावं लागतं किमान ५-१० दुभत्या ग
असाव्यात. त्यांच्या संगोपनासाठी सर्व सोयी उपलब्ध असाव्यात. उदा. पिण्याचे प
लाइट, वाहतुकीचा रस्ता, गोठा, शहर १०-२० कि.मी अंतरावर असावं. उपलब्ध क्षे
हुकमी पाणी पुरवठयाची सोय असावी. नजीक पशुवैद्यकीय दवाखाना असावा. या
बाबी दुग्ध व्यवसायासाठी आवश्यक आहेत.

आहार आहारदृष्ट्या प्रत्येकाला प्रतिदिनी ३०० मि.ली. दुधाची गरज भासते. वा
लोकसंख्येला दुधाचं उत्पादन वाढणं फारच गरजेचं आहे. आपल्याकडे ग
४५% तर म्हशीकडून ५२% दुध मिळते. पण यात सध्या तरी उलटे चि
लागले आहे. दुधामध्ये पाणी, कर्बोदक, स्निग्धांश, क्षार, जीवनसत्त्व, भ
प्रमाणात असल्यानं दुध हे पूर्णान्न आहे. गाईच्या १ लिटर दुधातून ६०
कॅलरीज, तर म्हशींच्या १ लिटर दुधापासून १००० किलो कॅलरीज मिळत
दुधापासून अनेकविध पदार्थ तयार करता येतात. अशा या फायदेशीर धं
काही आवश्यक बाबी असाव्या लागतात.

दुग्ध व्यवसाय करतांना यणाऱ्या समस्या :-

- आजही दुग्ध व्यवसायात दुधाच्या प्रतीनुसार भाव या संकल्पनेचा वापर होत नाह
- दिवसेंदिवस दुधाच्या भेसळीचे प्रमाण वाढत आहे.
- शेतकऱ्याने दूध उत्पादित केल्यानंतर पुढील सर्व पातळ्यांवर दुधात जास्ती जास्त होऊन शेवटी ग्राहकांना निकृष्ट दर्जाचे दूध पोहोचते.
- दूध गुणप्रत नियंत्रण यंत्रणेचे सक्षमीकरण आणि आधुनिकीकरण झाल्याशिवाय ह सुटणार नाही.
- दुग्ध व्यवसायामध्ये चारा आणि खाद्याच्या नियोजनाचा अभाव हा सर्वात मोठा आहे.
- शेतकरी आणि शासनाला जास्त पसा देणाऱ्या या व्यवसायासाठी लागणाऱ्या चार पिकाखाली फक्त दोन-तीन टक्केच क्षेत्र आहे.
- चारा पिकाला अनेक ठिकाणी पाण्याचीही उपलब्धता करून दिली जात नाही.
- दूध उत्पादकही वर्षभराच्या चाऱ्याचे नियोजन करत नाही,
- उपलब्धतेनुसार एकाच प्रकारचा चारा जनावरांना खाऊ घालतात. त्याचा परिणाम आरोग्यावर तसेच दुग्ध उत्पादनावर होतो.

- ऊस कारखाना सुरू असताना जनावरांना केवळ उसाचे वाहे खाऊ घालून दुग्ध व्यवस केला जातो. परंतु वाढयामध्ये असलेल्या ऑग्झिलेटमुळे जनावरांच्या शरीरातील कॅल्शियम कमी होऊन गाईंचे आयुष्य कमी होते.
- गाईंना एकदल, दविदल आणि कोरडा चारा संतुलित प्रमाणात देण्यासाठी योग्य नियोजन होत नाही.
- गरजेनुसार पोषणाचा अभाव ही एक मोठी समस्या दुग्ध व्यवसायामध्ये आहे.
- नसांगिक पद्धतीने जनावराचे पालन केल्यास दुग्धोत्पादन वाढते.
- गाई आजारी पडण्याचे प्रमाण वाढून त्यांचा वैद्यकीय खर्च वाढतो.
- गोचिडांचे प्रमाण वाढून ताप येण्याचे प्रमाणही वाढते.
- दुग्ध व्यवसायात सुयोग्य तंत्रज्ञान निर्मिती आणि विस्तार, चांगल्या योजना, चांगल गुणप्रतीची दूध निर्मिती आणि वितरण यांसारख्या उणिवा आहेत.
- मजुरांची उपलब्धता.
- चायऱ्याचा अभाव.
- भांडवलाची उपलब्धता.
- दुधाचा दर याबरोबरच समाजाचा या व्यवसायाकडे बघण्याचा दृष्टिकोन.
- दुष्काळ जन्य परिस्थिती.
- अतिवृष्टी,वादळ वारा इत्यादी परिस्थिती.

दुग्ध व्यवसाय संशोधन व विकास संस्थां पुढील आव्हाने :-

सन २०१५ साली भारताची लोकसंख्या १.२४६ दशलक्ष असणार आहे. या लोकसंख्येल दशलक्ष मेट्रीक टन दूधाची गरज भासणार आहे. २०२० साली १.३३१ दशलक्ष लोकसं १६५ दशलक्ष मेट्रीक टन दूध उपलब्ध होणार आहे. उपलब्ध पशुधनाच्या आधारे ही भागविणे अवघड आहे. राष्ट्रीय दुग्ध व्यवसाय योजनेत सूचविल्याप्रमाणे दुधातील अ घटक, भेसळ टाळण्यासाठी जैवतंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने पशू सुधार प्रकल्प राबवावे ल आहेत. संशोधन संस्थांना जागतिक स्तरावर सिध्द झालेल्या तंत्रज्ञानाचा आधार घेउ उत्पादन खर्च कमी करण्यासाठी निकराचे प्रयत्न करावे लागणार आहेत. पशु विज्ञान आरोग्य, पशू खाद्य, खनिज मिश्रणे, लसीकरण, हिरवा कोरडा चारा, यांत्रिक साधनां शास्त्रीय गोठा, तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन हे सर्व प्रकल्प एकात्मिक दूध व्यवसान विकास योजनेंतर्गत शेतक-यांपर्यंत पोहचवावे लागणार आहेत. दूध व्यवसायातून किफायतशी प्राप्त होऊ शकेल इतपत किमती दूध उत्पादकांना मिळणे आवश्यक आहेत. या दुष्टी संशोधक व विकास संस्थांना प्रयत्न करावे लागणार आहेत. पाश्चिमात्य राष्ट्रातून दू दुग्धजन्य पदार्थ मोठ या प्रमाणात आयात होत आहेत. त्यांच्या कमी किमती हे देर भारतीय दूध संस्थांसमोर अस्तित्वाचेच संकट उभे राहणार आहे.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ

एस .ई. एस. एस कॉलेज कला, वाणिज्य व विज्ञान देवळाली कॅम्प, नाशिक

तृतीय वर्ष कला अर्थशास्त्र विषयासाठी संशोधन प्रकल्प

शैक्षणिक वर्ष :- 2023 - 24

शीर्षक: मातोश्री हायटेक नर्सरी

संशोधकाचे नाव :- ऋतुजा चरण भागवत

मार्गदर्शकचे नाव :- आर. आर. निर्मळ सर

अभ्यास केंद्र

शिक्षण मंडळ भगूर, कला वाणिज्य व विज्ञान, देवळाली कॅम्प

Co-Ordinator
IQAC
Shri Eknathrao Sahadu Shete
Arts, Comm. & Sci.Senior College
Deolali Camp, Nashik

Shete Arts, Comm. & Sci. College, Deolali Camp Nashik 422401

Principal
Shri Eknathrao Sahadu Shete
Art's Comm. & Sci. Senior College,
Deolali Camp, Nashik

मार्गदर्शकचे प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, कु. **ऋतुजा चरण भागवत** शिक्षण मंडळ भगूर कला वाणिज विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी अर्थशास्त्र या प्रधान विषयातील संशोधन प्रकल्प **मातोश्री** **नर्सरी** "आर्थिक अध्ययन" विषय घेऊन विद्यापीठाने ठरवून दिलेल्या नियमांनुसार पूर्ण केले.

संशोधन प्रकल्प हा सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या तृतीय वर्ष कला अर्थशास्त्र विष प्रधान असलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी कौशल्य विकास होण्यासाठी परिसरातील विविध व्यवसायांना भे विद्यापीठाने दिलेल्या नियमांनुसार हे संशोधन प्रकल्प बनवले आहे

संशोधन प्रकल्प मार्गद

प्रा. आर.आर. निर्म

ठिकाण :- भगूर

दिनांक:- / /2024

ऋणनिर्देश

प्रस्तुत संशोधन प्रकल्प सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आणि अर्थशास्त्र या विषयासाठी कौशल्याधिष्ठित अभ्यासक्रमात विविध व्यवसायांचा अभ्यास तसेच भेटी देऊन **मातोश्री हायटेक नर्सरी**. संशोधन प्रकल्प सादर करावयाचा आहे. त्यासाठी शिक्षण मंडळ भगूर कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय आणि तसेच महाविद्यालयाचे प्राचा
यांनी वेळोवेळी मदत केली त्यासाठी त्यांचे मी ऋण व्यक्त करते.

सदर संशोधन प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी आम्हाला प्रा. आर. आर. निर्मळ सर यांनी मार्गदर्शन केले त्याबद्दल त्यांचे मी ऋण व्यक्त करते. तसेच महाविद्यालयातील इतर प्राध्यापकांनीही मदत केली त्याबद्दल त्यांचीही मी ऋणी आहे.

संशोधक विद्या

प्रस्तावना

नाशिक तालुकाच नव्हे तर शेजारच्या चार-पाच जिल्ह्यांमध्ये घुगे **मातोश्री हायटेक नर्सर** नर्सरीचा लौकिक वाढला आहे. दर्जेदार रोपे, विक्रीपश्चात सेवा आणि सल्ला यामुळे शेतकऱ्यांच ओढा या नर्सरीकडे वाढतो आहे. शुद्ध बीजापोटी फळे रसाळ गोमटी', या संत तुकारामांच्या अभंगाप्रमाणे शेतकऱ्यांना विविध फळे आणि भाजीपाल्याची दर्जेदार रोपे पुरविण्यासाठी २०० मध्ये १० गुंठ्यावर उभारलेल्या हायटेक नर्सरी'चा (High Tech Nursery) विस्तार आता स एकरांपर्यंत वाढला आहे. त्यांचे शेतीक्षेत्र ४० एकरपर्यंत वाढले आहे. २५ हजार रोपांच्या विक्री व्यवसाय (Palnt Selling Business) आता वर्षाला सुमारे अडीच कोटी रोपांच्या विक्रीपर्यंत वाढला आहे.

रोपांची निर्मिती

अशी होते रोपांची निर्मिती

कोकोपीटमध्ये ट्रायकोडर्मा, सुडोमोनोस आणि पॅसिलोमायसिस यांचे मिश्रण करून त्यामध्ये रोपांची निर्मिती केली जाते. ही रोपे नंतर संरक्षित आणि नियंत्रित पोषक वातावरणात ठेवून त्याची काळजी घेतली जाते. यामुळे सुरुवातीपासूनच रोपे सशक्त केली जातात. यामुळे रोपांच पुनर्लागवड करताना मरतुकीचे प्रमाण अत्यल्प राहते. याचा थेट फायदा शेतकऱ्यांना होतो. उत्पादनदेखील चांगले मिळते. शेतकऱ्यांच्या विश्वासावरच २५ हजार रोपांपासून सुरू केलेली नर्सरी आता अडीच कोटी रोपांची निर्मिती करू शकली. रोपे सक्षम, सुदृढ होण्यासाठी रोपे सक्षम, सक्षम आणि सुदृढ होण्यासाठी १९-१९-१९ ,१२- ६१- ० ,०-५२-३४, १३- ० -४५, ०-०-५० , मॅग्नेशिअम सल्फेट, ह्युमिक ॲसिड तसेच गरजेनुसार बुरशीनाशक वापरले जाते. त्यामुळे दर्जेदार रोपे तयार होतात. ही तयार झालेली रोपे शेतकऱ्यांना घरपोच दिली जातात

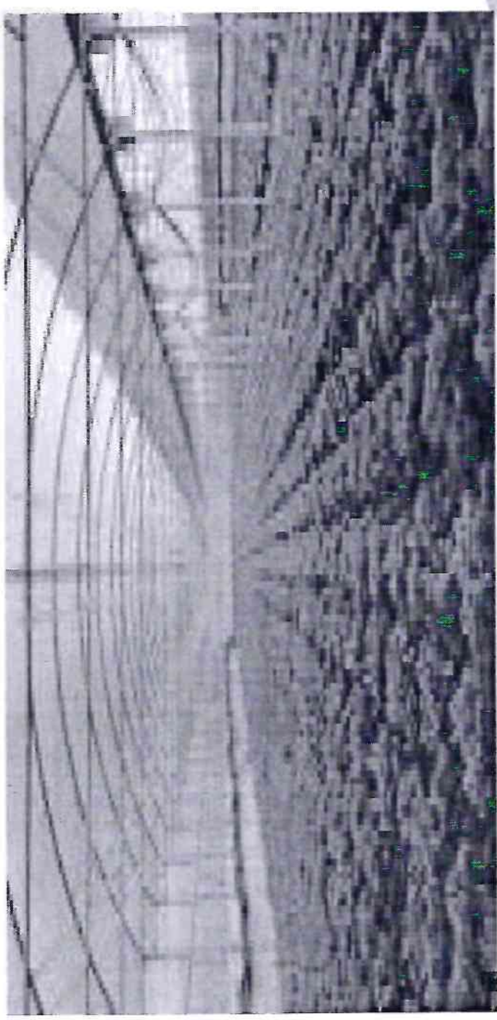

भाजीपाल्याची दर्जेदार रोपे उपलब्ध

नाशिक तालुका आणि लगतच्या नगर जिल्ह्यातील सिन्नर, इगतपुरी तालुके हे कृषिप्रधान असून, तिथे विविध फुले, फळभाजी आणि भाजीपाल्यांचे मोठे उत्पादन खरीप, रब्बी आणि उन्हाळी हंगामामध्ये घेतले जाते. यामुळे भाजीपाल्यांच्या रोपांची मागणी शेतकऱ्यांकडून होऊ लागली यानुसार बहुतांश भाजीपाल्याची रोपे उपलब्ध असतात. यामध्ये टोमॅटो, कोबी, फ्लॉवर, वांगी, हिरवी मिरची, सिमला मिरची, कलिंगड, खरबूज, झेंडू, बिजली, स्टर, शेवंती, ऊस (को. २६५ आणि को. ८६०३२) शेवगा, काकडी, पपई, दुधीभोपळा, कारली, दोडका, ब्रोकोली आदींचा समावेश आहे.

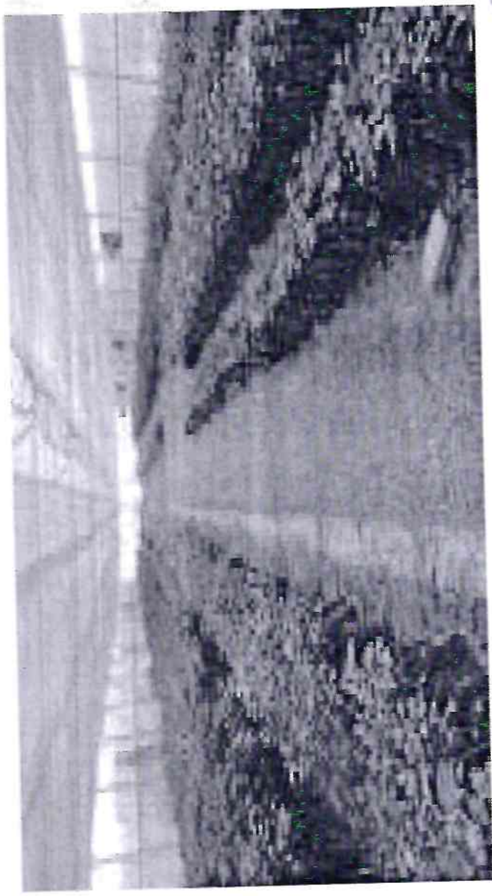

नर्सरीचा हायटेक परिसर

पॉलीहाऊसमध्ये रोपांची निर्मिती झाल्यानंतर ही रोपे नंतर ५० टक्के शेडनेटमध्ये सेमी हार्डनिंगसाठी ठेवली जातात त्यानंतर शेतकऱ्यांना देण्यापूर्वी सहा ते सात दिवस बाहेर ओपन हार्डनिंग मध्ये ठेवली जातात त्यामुळे रोपांना बाहेरच्या वातावरणाची सवय होते व शेतकऱ्यांनी शेतात लावल्यानंतर त्याची मर होत नाही. रोपे विक्रीनंतर शेतकऱ्यांना त्याविषयीचे मार्गदर्शन केले जाते. त्यामुळे शेतकऱ्यांच्या उत्पादन खर्चात बचत होऊन उत्पादन वाढते परिणामी शेतकऱ्यांचा विश्वास वाढतो

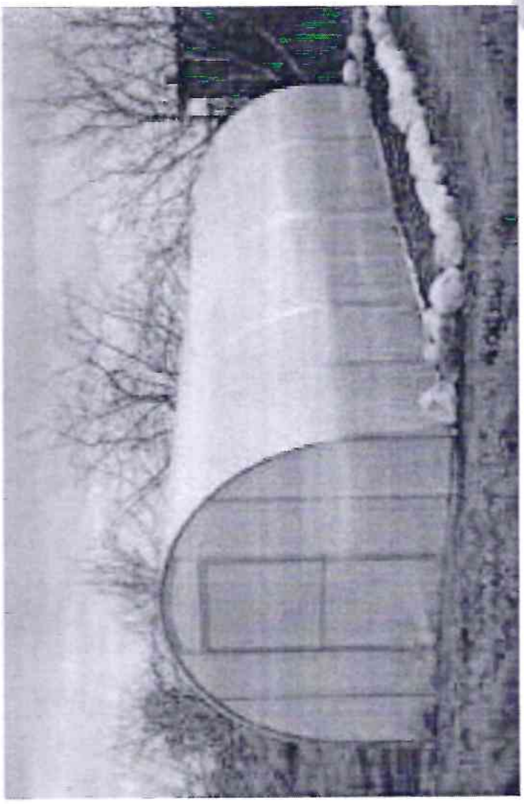

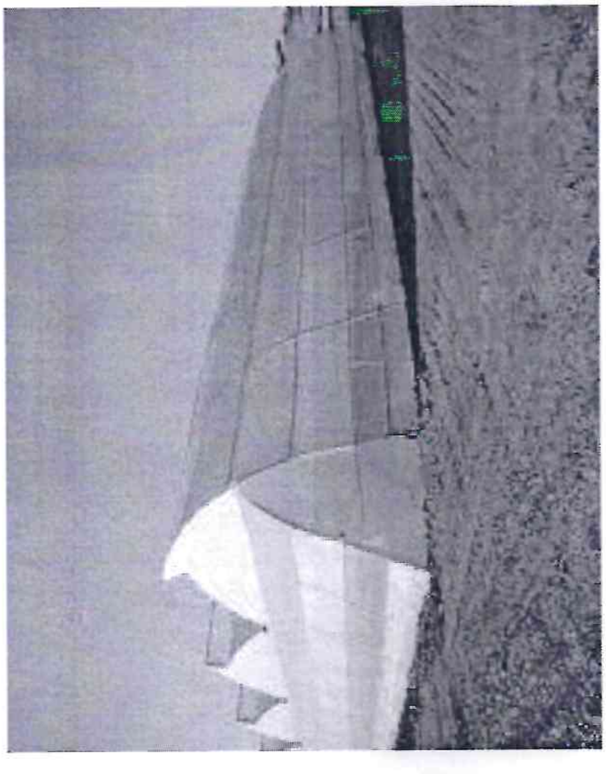

नर्सरी असोसिएशन

नाशिक तालुक्यात सिंचन सुविधेबरोबरच शेतीमधील अत्याधुनिक तंत्रज्ञानामुळे शेतकऱ्यांची तरुण पिढी शेतीकडे वळू लागली आहे. यामुळे शेतीतील वाढत्या तंत्रज्ञानामध्ये बि लावण्याचा कल कमी झाला आणि थेट रोपांची मागणी शेतकऱ्यांकडून होऊ लागली. यामुळे २० २००६ मध्ये बोटावर मोजण्याएवढ्या नर्सरी नाशिक तालुक्यात होत्या. आता मात्र या नर्सरींची संख्या ५५ च्या पुढे गेली आहे. या नर्सरीचालकांनी एकत्र येत,नाशिक नर्सरी असोसिएशनची स्थापना केली आहे हवामान बदलांमुळे आणि काही समस्यांमुळे काही रोपे खराब निघाली तर, त्याची नुकसानभरपाई शेतकऱ्यांना मिळवून देण्यासाठी नर्सरी असोसिएशन कंपनी, शेतकरी अ शासन पातळीवर शेतकऱ्यांना मदत देण्यासाठी समन्वय साधत असते,

पॉलीहाऊस मध्ये शेती करण्याचे काही फायदे.

वाढीचा हंगाम:- पॉलीहाऊस मध्ये शेतकरी वर्षभर पिके घेऊ शकतात. शेतकरी बाहेरील जे तापमान असेल त्यापेक्षा कमी किंवा जास्त तापमान आत मद्ये ठेऊ शकतात. म्हणजे बाहेरच्या वातावरणाचा जास्त परिणाम पिकावर होत नाही. व यामुळे पॉलीहाऊस आपण वर्षभर पिके घेऊ शकतो.वाढलेले उत्पन्न: पॉलीहाऊसचे नियंत्रित वातावरण रोपांच्या वाढीच्या परिस्थितीला अनुकूल ठरते व यामुळे खुल्या वातावरणात केल्या जाणाऱ्या शेतीपेक्षा यात जास्त उच्च उत्पन्न मिळते.पीक संरक्षण:- नियंत्रित हवामान व बंदिस्त असल्या कारणाने आतील पिकांवर बाहेरील पिकांच्या तुलनेत कीड आणि रोगांचा प्रादुर्भाव कमी प्रमाणात होतो. व याचा परिणाम म्हणून आपल्याला चांगले दर्जेदार उतपन्न मिळते.

पाण्याचा कमी वापर: पॉलीहाऊस बाष्पीभवन कमी प्रमाणात होते व पिकांना पाणी कमी प्रमाणात लागते आणि सिंचन प्रणाली सक्षम करून पाण्याचे संरक्षण केले जाते.बाहेरील हवामानापासुन पिकांचे संरक्षण:-

पॉलीहाऊस गारपीट, जोरदार वारा आणि मुसळधार पाऊस यासारख्या बाहेरील हवामानाच्या घटनांपासून पिकांचे संरक्षण करते यामुळे पिकांचे नुकसान होत नाही. ते एक प्रकारचे स्तरित संरक्षण प्रदान करते.

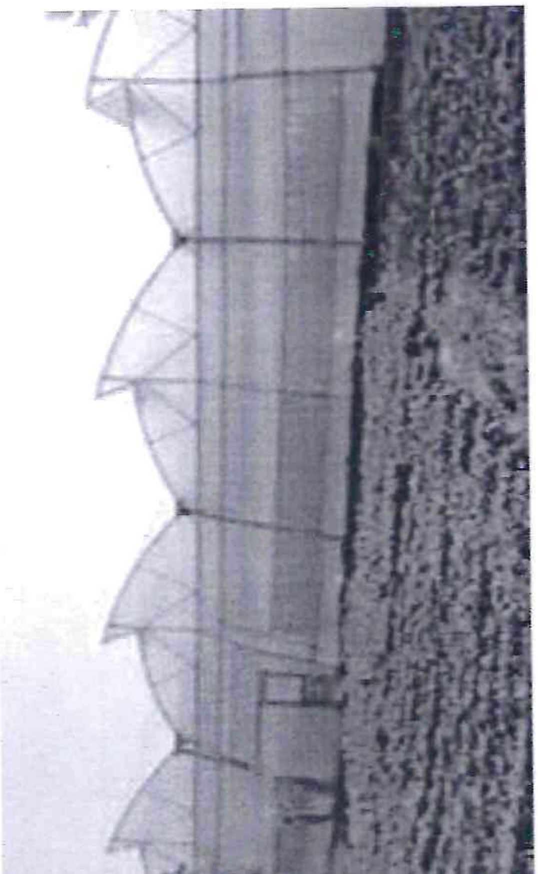

पॉलीहाऊस मध्ये शेती करण्याचे काही तोटे.

- खर्चिक बांधकाम:- पॉलीहाऊस चे बांधकाम हे खर्चिक असते. त्यामुळे लहान शेतकरी पॉलीहाऊस बांधण्यापासून लांब राहतात याचा बांधकाम आणि देखभाल खर्च जास्त असतो.
- तंत्रज्ञान:- पॉलीहाऊस वापरण्यासाठी व आतील हवामान नियंत्रित करण्यासाठी तांत्रिक सामग्री लागते व ती वापरण्यासाठी तांत्रिक कौशल्य असणे गरजेचे आहे.रोगाचा प्रसार: योग्य स्वच्छता आणि रोग व्यवस्थापन पद्धती लागू न केल्यास पॉलीहाऊसच्या बंदिस्त वातावरणामुळे पिकांमध्ये रोगांचा प्रसार होण्यास मदत होते.
- मातीचे आरोग्य: पॉलीहाऊसमध्ये सतत पीकांचे लागवड केल्याने मातीची पोषकतत्त्वे आणि सेंद्रिय पदार्थ कमी होऊ लागतात, जेणेकरून मातीचे आरोग्य खराब होण्याची शक्यता असते. यासाठी मातीचे पोषकतत्व टिकून राहण्यासाठी विविध उपाययोजना करणे गरजेचे असते.

कर्ज व अनुदाने

ग्रीनहाऊस, ज्याला पॉलीहाऊस देखील म्हणतात, ही पॉलिथिलीन-आधारित रचना किंवा घर आहे. या अर्धपारदर्शक काचेसारख्या पदार्थामुळे नियंत्रित वातावरणात वनस्पतींची भरभराट आणि भरभराट होऊ शकते . तुमच्या गरजेनुसार तुमच्या संरचनेचा आकार बदलू शकतो, मोठ्या संरचनेपासून ते लहान शॅकपर्यंत.पॉलीहाऊस शेती ही स्वयंचलित प्रणाली वापरून तापमान, आर्द्रता आणि खते यांसारख्या नियंत्रित वातावरणात पिकांची वाढ करण्याची प्रक्रिया आहे.घर हरितगृह वायू बाहेर पडण्यापासून रोखण्यास मदत करते म्हणून, या काचेच्या ग्रीनहाऊसचे आतील भाग सूर्यकिरणांच्या संपर्कात आल्यावर उबदार असतात. परिणामी, बाहेर थंड असतानाही वनस्पतींना उबदार, जगण्यासाठी अनुकूल वातावरणाचा फायदा होतो.

पॉलीहाऊस शेती पद्धतीमुळे पिकांना हानी पोहोचवणाऱ्या विविध बाह्य घटकांपासून संरक्षण मिळते. येथे काही फायदे आहेत.

पॉलीहाऊस आज GI स्टील फ्रेमने बांधले जातात आणि प्लास्टिकने झाकलेले असतात जे ॲल्युमिनियम ग्रिपरसह फ्रेमला सुरक्षित केले जाते. पांघरूणासाठी वापरलेली पांढरी प्लास्टिक फिल्म उच्च दर्जाची आहे, ज्याची जाडी 200 मायक्रॉन आहे आणि अतिनील आणि हवामानाचा ऱ्हास विरुद्ध 3 वर्षांची हमी आहे. ठिबक सिंचन प्रणालीचा वापर सामान्यतः पॉलीहाऊसमधील झाडांना पाणी देण्यासाठी केला जातो .

भारतात पॉलिहाऊस शेती

अप्रत्याशित हवामान परिस्थिती आणि कीटक कीटक आणि रोगांच्या संपर्कामुळे पारंपारिक खुल्या शेतात लागवड करणे नेहमीच धोकादायक असते. वाढत्या लोकसंख्येच्या अन्न आणि इतर गरजा पूर्ण करण्यासाठी, हवामानाची पर्वा न करता वर्षभर पिके घेणे आवश्यक आहे.बहुतेक भारतीय राज्यांमध्ये, पॉलिहाऊस अनुदानासाठी सरकारी योजना उपलब्ध आहेत. कारण 80% पर्यंत पॉलीहाऊस सबसिडी शक्य आहे, तुम्हाला तुमच्या स्वतःच्या खिशातून खर्चाचा काही भाग भरावा लागेल. काही ग्रामीण बँकांकडून पॉलिहाऊस सबसिडी आणि कर्ज उपलब्ध होऊ शकते.पॉलिहाऊस सबसिडी आणि वर्षभर जास्त नफा यामुळे भारतातील पॉलिहाऊस फलोत्पादन दरवर्षी वाढत आहे. त्याशिवाय, मोकळ्या मैदानाच्या तुलनेत, भाज्या आणि फुले वाढवणे ही एक झुळूक आहे.

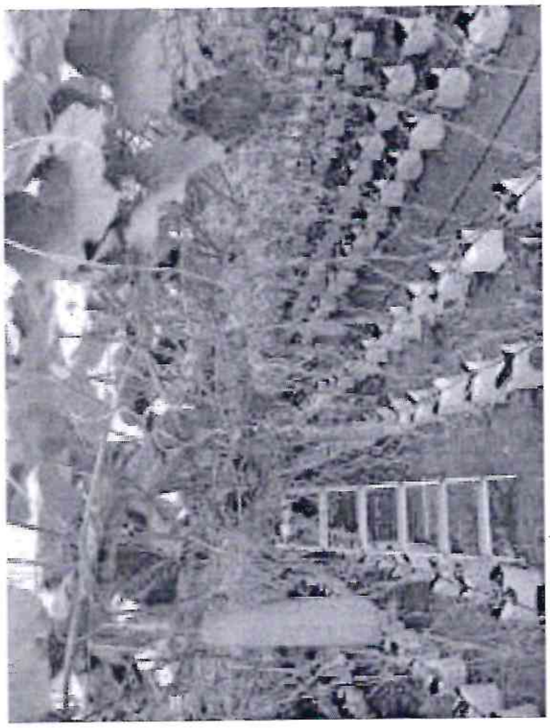
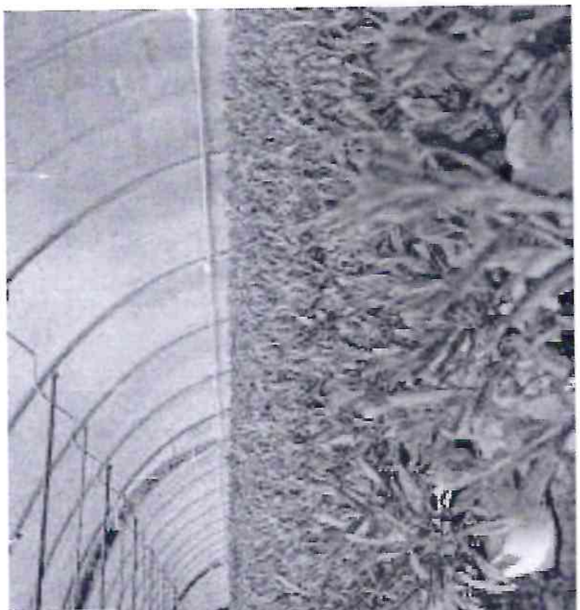

पॉलीहाऊस शेतीचे फायदे

तुमची रोपे सातत्यपूर्ण तापमानात उगवली जात असल्याने, पिकाचे नुकसान किंवा नुकसान होण्याची शक्यता कमी असते.आपण वर्षाच्या कोणत्याही वेळी पिके घेऊ शकतो आणि विशिष्ट हंगामाची प्रतीक्षा करण्याची आवश्यकता नाही.पॉलीहाऊसमध्ये कीटक आणि कीटक कमी असतात.बाहेरील हवामानाचा पिकांच्या वाढीवर परिणाम होणार नाही.पॉलीहाऊसमध्ये उत्पादनाची गुणवत्ता साहजिकच चांगली असते.चांगला निचरा आणि वायुवीजनशोभिवंत पिकांचा प्रसारही पॉलीहाऊसमध्ये सहज करता येतो.कोणत्याही ऋतूमध्ये, पॉली हाऊस तुमच्या रोपांसाठी योग्य पर्यावरणीय परिस्थिती प्रदान करते.ते 5 ते 10 च्या घटकाने उत्पादन देखील वाढवते.

कमी पीक कालावधीठिबक सिंचनाने, खतांचा वापर सुलभ आणि स्वयंचलितपणे नियंत्रित केला जातो.पॉलीहाऊस आणि ग्रीनहाऊसमधील फरकपॉलीहाऊस आणि ग्रीनहाऊस ही विशिष्ट पिके वाढवण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या संलग्न संरचना आहेत. हरितगृह काचेचे बनलेले असल्यामुळे त्याला काचगृह असेही म्हणतात; तथापि, एकदा झाडे वाढली की त्याला हरितगृह असे संबोधले जाते. पॉलीहाऊस बांधण्यासाठी पॉलिथिलीनचा वापर केला जातो. खरं तर, दोन्ही समान मानले जातात, परंतु हरितगृह हा सामान्य शब्द वापरला जातो.